Kevin Murphy:
Kan vi skriva ryska revolutionens historia?

[Ur International Socialism*, nr 116, 2007. Översättning från engelska, Göran Källqvist.]*

För 10 år sedan[1] höll Eric Hobsbawm sin Deutscher-föreläsning ”Kan vi skriva ryska revolutionens historia?”[2] Hobsbawm har varit marxist hela sitt liv och har skrivit en banbrytande serie böcker om 1800-talets kapitalistiska utveckling, och hans meriter som vår tids mest framträdande marxistiska historiker är enastående.[3] I kölvattnet till Sovjetunionens sammanbrott var det helt riktigt av Hobsbawm att göra ett bokslut över 1900-talets avgörande sociala rörelse.

Men jag kommer ikväll att hävda att en del av de uppfattningar Hobsbawm gav uttryck för inte alls är övertygande. Det viktiga här är inte att rikta in oss på historikern Hobsbawm, utan istället på nytt granska ett antal påståenden som jag tror återspeglar det något inkonsekventa perspektiv på den ryska revolutionen som en mycket bredare publik inom vänstern haft efter Sovjetunionens fall. Många av dessa argument genljuder faktiskt än idag. Med tanke på att det tidigare Sovjetunionens arkiv nu har varit öppna i mer än 16 år skulle jag vilja ta upp några av de frågor som Hobsbawm ställde för att ge diskussionen ett mycket större historiografiskt sammanhang, och också inlåta mig på lite ogenerad reklam för mitt eget arbete.

När Hobsbawm anger ramen för sin diskussion om den ryska revolutionen betonar han flera punkter som jag tror att vi alla kan vara överens om. För det första besvarar hans hyllning till Isaac Deutschers trilogi om Trotskij omedelbart frågan: ja, det går att skriva den ryska revolutionens historia, även om det är problematiskt med varje definitiv historia om ett så politiskt laddat ämne.[4] Jag skulle vilja lägga till att det inte går att låta bli att nämna andra klassiska marxistiska redogörelser för den ryska revolutionen. Som sammanfattning av de klasskrafter som var inblandade 1917 är Leo Trotskijs mästerverk *Ryska revolutionens historia* oöverträffat.[5] Victor Serges *Year one of the Russian Revolution* [År ett av den ryska revolutionen] är fortfarande det slutgiltiga verket om kontrarevolutionens direkta angrepp mot sovjetmakten.[6] Om vi ska förstå den ryska revolutionen i sitt bredare europeiska sammanhang måste vi ta med Pierre Broués mästerliga studie om den tyska revolutionen.[7] Ernest Mandels skrifter om Trotskij och stalinismen och Tony Cliffs arbeten om Lenin, Trotskij och det stalinistiska systemets klasskaraktär är också viktig läsning för alla som studerar revolutionen.[8]

---

1 Denna föreläsning vid *Isaac and Tamara Deutscher Memorial Prize* hölls i London i november 2006. Priset gavs till Kevin Murphy för hans bok *Revolution and Counterrevolution: Class Struggle in a Moscow Metal Factory*, Berghahn 2005. Texten publicerades första gången i *Historical Materialism*, vol 15, nr 2.

2 Hobsbawm, ”Kan vi skriva ryska revolutionens historia?”, i *Om historia*, Stockholm : Prisma, 2001 [Kapitlet finns publicerat på *marxistarkiv.se* – öa].

3 Hobsbawm, *Revolutionens tidsålder*, Stockholm : Tiden, 1979, *Kapitalets tidsålder*, Stockholm : Tiden, 1981, *Imperiernas tidsålder*, Stockholm : Tiden, 1994.

4 Hobsbawm, ”*Kan vi skriva...*”, s 1.

5 Trotskij, *Ryska revolutionens historia*, i 3 band, Stockholm : Röda rummet, 1988-1992. [Även på *marxistarkiv.se* – öa.]

6 Serge, *Year One of the Revolution*, Bookmarks, 1992. [Ett kort utdrag finns på *marxistarkiv.se* – öa.]

7 Broué, *The German Revolution*, Haymarket, 2006.

8 Se Mandel, *Europas kommunistpartier : från stalinism till eurokommunism*, Stockholm : Röda rummet, 1982 [även på *marxistarkiv.se* - öa], *Trotsky: A Study in the Dynamic of his Thought*, Schocken, 1979, och *Trotskij som alternativ*, på marxistarkiv.se; och Cliff, *Stalinist Russia: A Marxist Analysis*, London, 1955, *Lenin: Building the Party*, Pluto, 1975, *Lenin: All Power to the Soviets*, Pluto, 1976, *Lenin: Revolution Besiged*, Pluto,1978, *Lenin: The Bolsheviks and the World Revolution*, Pluto, 1979, *Trotsky: Towards October*, Bookmarks, 1989, *Trotsky: The Sword of the Revolution*, Bookmarks, 1990.

Listan över klassiska marxistiska redogörelser om den ryska revolutionära perioden är givetvis mycket längre än så här, men poängen är att vi inte börjar från noll. Vi står på axlarna på en mycket rikhaltig tradition som det vetenskapliga samfundet, enligt min uppfattning, trots 16 års tillgång till arkiven fortfarande inte har nått upp till. Med all tillbörlig respekt för Eric Hobsbawm skulle jag också vilja påstå, att om han hade varit mer bekant med denna tradition så skulle han gjort färre eftergifter till den förnyade fientlighet mot den ryska revolutionen som på nytt genomsyrar historiografin.

För det andra gör Hobsbawm gällande att öppnandet av arkiven i det före detta Sovjetunionen skulle komma att förändra vår förståelse av det sovjetiska samhället. ”En stor del av det som faktiskt inträffade kan vi nu ta reda på” eftersom information som tidigare låg ”undangömd bakom låsta arkivdörrar och barrikader av officiella lögner och halvsanningar” tills sist finns tillgänglig. Logiskt nog hävdar han, att när ”bättre och mer fullständiga fakta blir tillgängliga måste de ersätta de sämre och ofullständiga.”[9] Tyvärr är frågan när det kommer till ryska revolutionen mycket mer komplicerad. Som jag ska visa ikväll borde, om det helt enkelt var frågan om källor, tolkningarna av den ryska revolutionen i vanliga läroböcker gå åt vänster, i riktning mot en klassisk marxistisk bedömning, men istället ser vi raka motsatsen – en historieskrivning som går åt höger och gamla argument i ny förpackning som ofta står i strid med de källor som de grundar sig på.

Felaktigheterna i den förhärskande akademiska tolkningen av den ryska revolutionen vid olika tidpunkter under det senaste dryga halva seklet har aldrig i första hand berott på bristande tillgång till källor. Frågan om de politiska perspektiven har varit långt viktigare. Revolutioner framkallar ofrånkomligt partiskhet. Det är välbekant att Trotskij hånade historiker som hycklade neutralitet genom att ”[klättra] upp på den mur som skiljer de två lägren åt”.[10] Hobsbawm gör å andra sidan gällande att det ”givetvis [kommer] att dröja länge innan lidelserna hos dem som skriver Sovjetunionens historia har svalnat och blivit lika ljumma som de nu för tiden är hos dem som skriver den protestantiska reformationens historia”.[11] Denna liknelse med reformationen förefaller mig helt felaktig. Här har Hobsbawm underskattat drivkrafterna bakom den allmänt erkända tolkningen av den ryska revolutionen och i vilken mån den marxistiska tolkningen helt medvetet har marginaliserats.

Studierna av Ryssland började först i USA som ett styvbarn till Kalla kriget, och hade mycket gemensamt med sin sovjetiska statsstödda motsvarighet. Byrån för strategiska tjänster (föregångare till CIA) hjälpte till att inrätta de viktigaste akademiska forskningsinstitutionerna. För att kunna konstruera ett användbart förflutet använde forskarna helt enkelt på nytt den totalitära världsbild som hade blivit populär under sammandrabbningen med den nazistiska regimen mot sin tidigare allierade och nya fiende – Sovjetunionen.[12] Kalla krigets forskning dominerades i väst av något som Stephen Cohen träffande nog har kallat ”kontinuitetstesen”, som antar att det skett en okomplicerad, naturlig utveckling från den tidiga bolsjevikiska organisationens praktik till Gulag. Dessa redogörelser drar i typfallet fram Lenins *Vad bör göras?* som en skiss till en diktatur, en skiss som utvecklades fullt ut långt innan revolutionen. Därifrån var steget inte långt till att påstå att en minoritet av bolsjeviker genomförde en konspiration och grep makten 1917 med hjälp av en militärkupp, lade monopol på staten för sina egna syften och med hjälp av brutalt våld och terror skapade den totalitära partistaten.[13]

Men den ”kontinuitetstes” som fanns i Kalla krigets läroböcker, att Lenin ledde fram till Stalin, blev

9 Hobsbawm, *ibid*, s 2.
10 Trotskij, *Ryska revolutionens historia del 1*, på marxistarkiv.se, s 3.
11 Hobsbawm, *ibid*, s 1.
12 Peter Novick, *That Noble Dream: The ”Objective Question” and the American Historical Profession*, Cambridge University, 1988, s 281-319.
13 Cohen, *Rethinking the Soviet Experience: Politics and History Since 1917*, Oxford University Press, 1985.

naturligtvis omtvistad. 1960-talets sociala rörelser inspirerade en generation av historiker att studera historien ”underifrån”, och de försökte återskapa aktionerna och strävandena hos de som tidigare skrivits ut ur historien. Ingenstans ledde denna nya socialhistoria fram till en mer genomgripande förändring än i den omtvistade frågan om studiet av Ryssland. Under decenniernas lopp visade en talangfull grupp historiker bortom allt tvivel något som marxister sedan länge hade hävdat – att överförandet av makten till sovjeterna 1917 var kulmen på ett folkligt massuppror. Den djärva forskning som utfördes av socialhistoriker om den ryska revolutionen, såsom Alexander Rabinowitch och Steve Smith, inte bara ifrågasatte utan rubbade till sist den totalitära skolan.[14]

Men den forskning i väst som ifrågasatte kallakrigstolkningen av det tidiga sovjetiska samhället blev mycket mer spekulativ och problematisk, och det av två skäl. För det första var det direkta källmaterial som fanns tillgängligt för den revolutionära perioden till största delen otillgängligt för Sovjetperioden. För det andra accepterade en del forskare de dualistiska ramar som Kalla kriget begagnade sig av. Dessa forskare var delvis påverkade av stalinismen i dess olika former men också av ett förenklat svar på propagandahistorien i väst, och de lutade alltför mycket åt att göra absurda och ogrundade påstående om stalinismens folkliga rötter. Men även om dessa intellektuella hade en del brister som historiker, så var de ganska skickliga på att marknadsföra sin forskning. Uppfattningen att stalinismen kunde åberopa ett avsevärt stöd från arbetarklassen blev, som en industriexpert påstod för tio år sedan, ”en alltmer accepterad åsikt”.[15]

Flera faktorer har format de vetenskapliga studierna av den ryska revolutionen sedan Sovjetunionens fall, och de har uppvägt fördelarna av den aldrig tidigare så goda tillgången till arkiven. För det första ledde framväxten av USA som den dominerande världsmakten efter Kalla kriget fram till en högersväng inom historiografin som en del av en bredare politisk trend. För många forskare i väst fungerade Sovjetunionens sammanbrott som en utlösande faktor för en missriktad tillit och förnyad högröstad antikommunism. Om det aktuella politiska klimatet påverkar bedömningen av 1900-talets politiskt mest laddade händelse, vilket jag tror att det måste, så påverkade den amerikanska politikens högervridning också historiografin. Det handlar inte om att konservativa på detta område lyckades hävda sig, utan snarare att den amerikanska liberalismens kollaps suddade ut skillnaderna mellan konservativa och liberala experter på den ryska revolutionen. När Richard Pipes gav ut sitt stora verk om revolutionen precis när Sovjetunionen höll på att falla samman talade den amerikanska historikern Peter Kenez för en fortfarande mycket livfull liberal tradition på området när han hånade Pipes för att ”åtala” den ryska revolutionen.[16] För en generation sedan lekte till och med en del av dessa liberala historiker med marxismen, men nu leder de uppdraget att återuppliva kontinuitetstesen.

Den andra negativa effekten på historiografin kan tillskrivas postmodernismens genomgripande inflytande, som har givit vissa ytterst förvirrade historikers verk en fernissa av förfining. Som jag i detalj redogör för i *Revolution and Counterrevolution* [Revolution och kontrarevolution] har postmodernismen också uppmuntrat ett sökande efter genvägar och hokus-pokus framför en systematisk, allsidig analys av källorna.[17] Kort sagt har något som borde vara spännande tider, med vetenskapliga framsteg för studierna av den ryska revolutionen till stor del slösats bort. Under de senaste 16 åren har det på detta område åter blivit vanligt att döma ut och anklaga den ryska revolutionen som ett vågstycke som var dömt att misslyckas. Men det som är slående med studier

14 Se Rabinowitch, *The Bolsheviks Come to Power: The Revolution of 1917 in Petrograd*, Norton, 1976 och Smith, *Red Petrograd: Revolution in the Factories 1917-1918*, Cambridge University, 1983.

15 David Shearer, *Industry, State and Society in Stalin's Russia*, Cambridge University, 1996, s 14.

16 Se Pipes, *The Russian Revolution*, Vintage, 1990 och Kenez, ”The Prosecution of Soviet History: A Critique of Richard Pipes' *The Russian Revolution*”, i *The Russian Review*, vol 50, nr 3.

17 Murphy, *Revolution and Counterrevolution...*, s 2-4.

som Orlando Figes' *The Russian Tragedy* [Den ryska tragedin], en bok som Hobsbawm ger sitt bifall till som en utmärkt studie, är bristen på nya bevis till stöd för dessa argument.[18]

Kanske ingen bok sätter fingret på de grundläggande bristerna i västvärldens studier av den revolutionära perioden lika mycket som Lars Lihs nyligen utgivna *Lenin Rediscovered: ”What Is to Be Done?” in Context* [Lenin återupptäckt: ”Vad bör göras?” i sitt sammanhang]. Som Lih hävdar så tolkar de vanliga läroböckerna *Vad bör göras?* som en påstådd första länk i den förtryckande bolsjevikiska kedja som slutligen ledde fram till stalinismen.[19] Denna myt är så allmänt spridd att till och med George Bush la den till sin repertoar för några månader sedan, när han påstod:

> I början av 1900-talet gav en advokat i landsflykt ut en broschyr vid namn *Vad bör göras?*, där han skisserade sin plan att starta en kommunistisk revolution i Ryssland. Världen brydde sig inte om Lenins ord och fick betala ett fruktansvärt pris.[20]

På ett systematiskt sätt avslöjar Lih de vanliga läroböckernas beskrivning av *Vad bör göras?* och visar att ingen mindre än V I Lenin var den mest orubblige förkämpen för politisk frihet inom den ryska revolutionära rörelsen. Lih kommenterar historieskrivningen: ”Ibland får man intrycket att den verkliga splittringen i partiet gick mellan en fraktion av Anständiga och trevliga personer mot en fraktion av Omoraliska och fanatiska skurkar.”[21] För de som har tålamod att läsa igenom denna banbrytande bok finns det bara en förklaring till den allestädes närvarande förödande kritiken mot Lenin – i sin brådska att demonisera honom har de akademiska experterna, en veritabel elit av tungviktare på området, aldrig ens brytt sig om att läsa honom ordentligt.

Både 1970-talets socialhistoriker och den marxistiska traditionen har med rätta koncentrerat sig på massupproren 1905 och 1917: arbetarna som lärde sig genom konflikter med sina arbetsgivare, strejkrörelserna, bildandet av sovjeter, fabrikskommittéer och så vidare. Där marxisterna har skilt sig från socialhistorikerna är i frågan om den förmedlande kraften. Som John Marot på ett övertygande sätt har argumenterat, har liberala socialhistoriker haft en benägenhet att underskatta revolutionärernas, i synnerhet bolsjevikernas, roll som en väsentlig del av denna radikalisering.[22] I själva verket vet vi nu att de dåvarande huvudpersonerna under världshistoriens mest långdragna politiska strejkrörelse, från 1912 till 1916, medgav revolutionärernas roll under de 30-talet aktioner som genomfördes i så olika frågor som mordet på guldgruvearbetare vid Lena och uppskjutandet av Duman. Det jag har upptäckt är att revolutionärernas utlösande roll inte bara avgjorde exakt vilka fabriker som skulle delta i strejkerna, utan till och med om vissa speciella verkstäder deltog. Man var tvungen att vinna diskussionen om politiska industriaktioner på verkstadsgolvet. Som en rapport till ochranan (tsarens hemliga polis) krävde: ”Hitta de värsta bovarna på fabriken och ange tonen för de andra.” De värsta bovarna visade sig vara arbetarbolsjevikerna, och efter att de hade arresterats socialistrevolutionärerna (SR-arna).[23]

Men vi får inte betrakta de stridbara arbetarna som enbart offer i denna inspirerande rörelse. Trots ochranans regelbundna arresteringar och sändandet av stridbara arbetare till krigsfronten fylldes revolutionärernas led hela tiden på. De stränga åtgärder som fabriksledningen och ochranan vidtog gynnade i själva verket en bättre organisering av arbetarna – för att undvika bestraffning valde de representanter och förde fram krav gemensamt. Det jag också fann intressant i metallverkstäderna i Moskva är att de olika skiljelinjer som fanns på arbetsplatsen, på grundval av yrkeskunnande, kön

18 Se Figes, *A People's Tragedy: The Russian Revolution, 1891-1924*, Penguin, 1996 och Hobsbawm, *ibid*, s 5.
19 Lih, *Lenin Rediscovered: ”What Is to Be Done?” in Context*, Brill, 2006.
20 *The Washington Post*, 5 september 2006.
21 Lih, *ibid*, s 4349.
22 Marot, ”Class Conflict, Political Competition and Social Transformation”, i *Revolutionary Russia*, vol 7, nr 2, 1994.
23 Murphy, *Revolution and Counterrevolution...*, kapitel 1.

och ålder, övervanns under denna process redan innan revolutionen 1917. Den fråga som ledde till den slutgiltiga sammandrabbningen med fabriksägaren, Iulij Guzjon, var arbetarnas krav på höjda minimilöner för de mindre yrkeskunniga lärlingarna och kvinnliga arbetarna. Det fick krigsprofitören Guzjon att hota att stänga fabriken, eftersom kravet på minimilön enligt hans uppfattning var ”statsfientligt och antidemokratiskt eftersom det skapar en privilegierad klass inom folket som garanteras sitt uppehälle på bekostnad av andra klasser i befolkningen.”[24]

Men frånsett en liten och krympande grupp kallakrigsteoretiker finns det få historiker som idag skulle försöka vrida klockan tillbaka och helt bortse från socialhistorikernas viktiga bidrag. Som Hobsbawm hävdar: ”Vi kan alltså fastslå bortom rimligt tvivel att en enorm våg av folklig radikalisering, som främst gynnade bolsjevikerna, under hösten 1917 svepte bort den provisoriska regeringen från makten”, och han fortsätter med att säga: ”Åsikten att oktoberrevolutionen inte var något annat än ett slags konspiratorisk kupp kan helt enkelt inte försvaras.”[25]

Ändå uttrycks Hobsbawms egen kluvenhet i en rad ”kontrafaktiska” eller ”tänk om”-frågor. I denna mening är han i hög grad i linje med dagens förhärskande historiografi när han skriver: ”Kunde man ha undvikit oktoberrevolutionen?... hur det skulle ha gått om bolsjevikerna inte hade bestämt sig för att ta makten eller om de hade varit beredda att ta makten i ledningen för en bred koalition med de andra socialistiska och social-revolutionära partierna.” Hobsbawm påstår att, ”De flesta skulle hålla med om att det skulle ha varit bättre om revolutionen hade lett till ett demokratiskt Ryssland.”[26]

Denna kluvenhet om oktoberrevolutionen fortsätter att dominera området – för många historiker motsvarar den inte deras syn på hur en verkligt proletär revolution skulle ha sett ut. Att högljutt antimarxistiska historiker skulle ha en så skarpsinnig förståelse för hur en äkta revolution ska se ut kan låta lite märkligt, men låt oss anta att så är fallet. Om man läser Philip Foners fascinerande redogörelse för den ryska revolutionens omedelbara effekter på den amerikanska politiken, så upptäcker var och en som är det minsta till vänster om mitten att den ryska revolutionen var en fantastisk ledstjärna för hopp och inspiration. Vid ett massmöte på Parkview Palace i New York anmälde sig till exempel 500 arbetare som frivilliga till ett Rött garde som skulle försvara Sovjetunionen mot den tyska invasionen, medan hundratals arbetarkvinnor kastade upp sina smycken på scenen för att stöda revolutionen.[27] Men kanske dessa arbetare hade blivit lurade. När Lloyd George beklagade sig att ”hela Europa är fyllt av den revolutionära andan” så kanske de europeiska arbetare som anslöt sig till kommunistpartierna i hundratusental också borde ha blivit bättre upplysta om den ryska revolutionens orena natur.[28] Kanske de akademiska experterna har rätt i att de förstår bättre hur en verklig revolution ska se ut och varför den ryska revolutionen inte lever upp till denna standard. Men om så skulle vara fallet borde de verkligen kunna upplysa oss med några tidigare okända detaljer om oktoberrevolutionen.

I själva verket har ingenting nytt upptäckts som ifrågasätter det vi känner till eller borde känna till om oktoberrevolutionen. Vi vet verkligen att 507 av 670 delegater som anlände till den andra sovjetkongressen var för att föra över makten till sovjeterna, och att nästan alla de som lämnade den fanns bland de 163 minoritetsdelegater som var mot sovjetmakten från första början.[29] Argumentet om användandet av våld är lika mycket ett villospår idag som 1917. Ingenting av det som höger-SR-arna och mensjevikerna gjorde före, under eller efter den andra kongressen pekar på att de på

24 Murphy, *ibid*, kapitel 2.
25 Hobsbawm, *ibid*, s 2-3.
26 *Ibid*, s 2-3, 6.
27 Foner, *The Bolshevik Revolution: Its Impact on American Radicals, Liberals and Labor*, International Publishers, 1967, s 82.
28 John Rees, *In Defence of October*, Columbia University, 1997, s 14.
29 Rabinowitch, *The Bolsheviks...*, s 291-292.

något sätt lutade åt att stöda sovjetmakten om bolsjevikerna bara hade låtit bli att använda våld – något som de moderata socialisterna själva inte hade något emot att göra under sina ansträngningar att störta sovjetregimen. Uppenbarligen använder man två olika sorters regler här – samma historiker som är så upprörda över att bolsjevikerna använde sin dominerande ställning i Petrogradsovjetens militärrevolutionära kommitté för att störta den provisoriska regeringen och överlämna den politiska makten till sovjetkongressen är anmärkningsvärt tysta om mensjevikernas och SR-arnas militära komplotter.

Med tanke på de liberala partiernas högljutt antirevolutionära prestationer under hela 1917 avfärdar Hobsbawm med rätta kadeterna[30] som demokratiska förkämpar, och konstaterar att inte ens liberala historiker med särskilt stor övertygelse kan hävda att det fanns särskilt stora möjligheter att Ryssland skulle bli en parlamentarisk demokrati.[31] Det var utan tvekan sant för tio år sedan, men nyligen gjorde Mark Steinberg, *Slavic Reviews* nuvarande redaktör, ett otroligt försök att återuppliva de sedan länge döda kadeterna, och hävdade att liberalerna inspirerades av ”ädla politiska drömmar och praktiskt politiskt mod” och försökte ”skapa en ny demokratisk stat”. I slutändan motarbetades dessa demokratiska ansträngningar av leninisternas despotism, som ”var föga känd eller förstådd utanför en snäv krets av aktivister”.[32]

Hobsbawms åsikt om möjligheten av ”en bred koalition med andra socialister” är ett mer seriöst men till syvende och sist felaktigt förslag. Lenin och bolsjevikerna var inte mot försoning med mensjevikerna och SR-arna, men på vilka grundvalar? Kadeterna var så misskrediterade av sitt samtycke till Kornilovs kuppförsök att Lenin väckte förslag om ett fredligt överförande av makten till sovjeterna – om de moderata socialisterna var villiga att dra lärdom av de tidigare sex månaderna och bryta med den härskande klassens misskrediterade partier. Den andra sovjetkongressen röstade i själva verket enhälligt för att bilda en sådan koalitionsregering bestående av de partier som fanns representerade i sovjeterna, men minoritetssocialisterna valde omedelbart att ignorera resolutionen som de just hade röstat för, fördömde bolsjevikerna för att de hade störtat den provisoriska regeringen och stormade ut från kongressen. Alexander Rabinowitch hävdar att mensjevikerna och höger-SR-arna visade föga intresse av att komma överens med bolsjevikregimen under diskussionerna i november, eller så krävde de, som Victor Serge visar, fullständig kapitulation från segrarnas sida.[33]

Kort sagt bortser helt enkelt Hobsbawm och dagens liberala historiker från klassklyftan 1917 som betonas i de klassiska marxistiska verken av Trotskij, Serge och andra. I USA fortsätter en veritabel akademisk industri att upprätthålla denna myt om mensjevikerna och SR-arna som förespråkare för socialistisk demokrati. Här behövs inga nya källor i arkiven, utan snarare en enkel påminnelse om mensjevikernas och SR-arnas handlingar. Victor Serge relaterar hur höger-SR-arna och mensjevikerna direkt efter att de hade lämnat den andra sovjetkongressen omedelbart förenade sig med kadeterna och industrimagnaterna för att bilda Kommittén för offentlig säkerhet, som öppet vädjade till trupperna att störta sovjetmakten. Men inte ett enda regemente brydde sig om deras uppmaning. Under ledning av Abraham Gotz och med stöd från mensjevikerna försökte då höger-SR-arna organisera det misslyckade ”junkeruppproret” i en skamlig allians mellan monarkister, militäroffiserare och antisovjetiska socialister. Några veckor senare erbjöd höger-SR-arna militärt stöd till kosackkrigsherren och den framtida nazistkollaboratören Petr Krasnov som marscherade mot Petrograd. Mensjeviken Dan medgav senare att de hade hoppats att bolsjevikerna skulle kunna ”likvideras med vapenmakt”. Serge kommenterar: ”Ingenting är mer tragiskt vid denna avgörande

30 Kadeterna var ett prokapitalistiskt liberalt parti.
31 Hobsbawm, *ibid*, s 4.
32 Steinberg, *Voices of Revolution, 1917*, Yale University, 2001, s 42, 258.
33 Rabinowitch, *ibid*, s 96.

tidpunkt än kollapsen för den demokratiska socialismens två stora partier.”[34] Så inga nya källor kommer att förändra det faktum att mensjevikerna och höger-SR-arna, vid ett av de mest avgörande ögonblicken i arbetarklassens historia, lämnade den demokratiskt valda församling som representerade de ryska massorna för att ansluta sig till reaktionens krafter.

Höger-SR-arnas och mensjevikernas principlösa taktik ledde faktiskt slutligen fram till en socialistisk koalitionsregering mellan bolsjevikerna och vänster-SR-arna. Myten om höger-SR-arnas valseger borde nu ha begravts, om det inte vore för den roll som den spelar i den antibolsjevikiska propagandan. Som Oliver Radkey, historiker om valet till Konstituerande församlingen, visar så gynnade valresultatet höger-SR-arna på ett överdrivet sätt, eftersom de varken var socialister eller revolutionärer utan hade blivit ”kadeter utan att erkänna det”.[35] Dessutom känner vi nu till, att i de tre distrikt där man gjorde åtskillnad mellan vänster- och höger-SR-are, så vann vänster-SR-arna överlägset, med en marginal på mer än två till ett i Östersjöflottan, nio till ett i Kazan och 32 till ett i Petrograd.[36] En färsk studie av provinsen Saratov har visat att bönderna där klagade på att de hade röstat på SR-arna under tvång, och tack vare bolsjevikernas jordförordning ville ändra sig och rösta på dem.[37] Så om man inte vill tro att samma bönder som gjorde massuppror mot godsägarna faktiskt på samma gång röstade för att lämna tillbaka makten till kadeterna i SR-kläder, så förefaller det mig som om slutsatsen är ofrånkomlig: bolsjevikernas 25% och vänster-SR-majoriteten av SR-arnas 40% var tillsammans en majoritet av folkets röst.

Men för Eric Hobsbawm var oktoberrevolutionen ett misstag. Han frågar: ”vad var det som fick bolsjevikerna att bestämma sig för att ta makten med ett uppenbart orealistiskt socialistiskt revolutionsprogram?” Varför var bolsjevikernas program orealistiskt? Han nämner något som han kallar ”myten” om den tyska revolutionen som inte brydde sig om att komma till den ryska revolutionens hjälp som bolsjevikerna hade hoppats. Hobsbawm erinrar sig att: ”Min generation uppfostrades t ex med historien om de moderata socialdemokratiska ledarnas svek mot den tyska revolutionen 1918”, men enligt Hobsbawm:

> [tillhörde inte] Tyskland... den revolutionära sektorn av Europa. En tysk oktoberrevolution eller något i den stilen hade helt enkelt inte en chans och ingen behövde därför svika den.[38]

Jag anser att Pierre Broués magnifika studie av den tyska revolutionen mer än väl tillbakavisar denna uppfattning om den tyska revolutionen som en ”myt”.

Angående inbördeskriget håller Hobsbawm med om Orlando Figes påstående att bolsjevikerna vann på grund av att de stred under den röda fanan och visserligen missvisande men dock i sovjeternas namn.[39] Tyvärr berör inte Hobsbawm frågan om inbördeskrigets ursprung. För marxister var inbördeskriget en fortsättning på det klasskrig som hade inletts i februari. Under hela 1917 gjorde den yttersta högern och liberalerna upprepade gånger klart att naket våld var deras klass' lösning på upproret. Ändå anklagar den vanliga versionen i läroböckerna bolsjevikerna för att strida på ett smutsigt sätt, och påstår att inbördeskriget startade när sovjeterna grep makten eller när konstituerande församlingen stängdes i januari.

Enligt min åsikt hittades inte det viktigaste avslöjandet i arkiven i det tidigare Sovjetunionen, utan istället i president Wilsons och hans stabs arkiv. David Foglesongs bok *America's Secret War*

34 Serge, *ibid*, s 79-106.
35 Radkey, *Hammer Under the Sickle*, Columbia University, 1964, s 469, 301.
36 K V Gusev, *Partija eserov*, Mysl, 1975, s 336-338.
37 Donald Raleigh, *Experiencing Russia's Civil War: Politics, Society, and Revolutionary Culture in Saratov, 1917-1922*, Princeton University, 2002, s 46.
38 Hobsbawm, *ibid*, s 2-5.
39 *Ibid*, s 6.

Against Bolshevism [Amerikas hemliga krig mot bolsjevismen] visar att USA bara några få veckor efter oktoberrevolutionen började föra över massiva mängder pengar till de vitas styrkor som var mot sovjetmakten. Samtidigt som han offentligt påstod att USA försökte främja demokratin i Ryssland hade utrikesminister Robert Lansing privat övertygat president Wilson om att en fortsättning av krigsinsatserna på östfronten gjorde det nödvändigt att upprätta en stabil rysk regering med hjälp av en ”militärdiktatur”. I ett försök att införa en militärdiktatur som var mottaglig för USA:s intressen skulle USA under de följande åren komma att överföra tiotals miljoner dollar till antisemitiska kosackkrigsherrar.[40] Vi måste här betona att de ryska experterna känner till allt detta – men jag har hittills inte hittat en enda referens i någon akademisk studie av den ryska revolutionen som nämner det, inte ens i en studie som helt och hållet koncentrerar sig på Donkosackerna.[41]

Marxister måste vidhålla att den massiva amerikanska, brittiska och franska militära hjälpen till de vita arméerna är utgångspunkten för varje ärlig diskussion om den ryska revolutionens förfall. Utan detta stöd, som kom ända från början, hade de vita arméerna aldrig kunnat resa sig. Vi vet nu att Trotskijs hade helt rätt när han påstod att de vita arméerna till stor del var legoarméer som hade skapats av västimperialismen. Nu vet vi naturligtvis också att USA, Storbritannien, Frankrike och deras allierade också sände in tiotusentals soldater på ryskt territorium. Winston Churchill kallade dessa trupper en ”grundbult” som höll samman de antibolsjevikiska styrkorna. Vi vet nu också att när västs hjälp till de vita arméerna upphörde i slutet av 1919 så tog inbördeskriget snabbt slut.[42]

I efterdyningarna till inbördeskriget, försäkrar Hobsbawm, ”var [den ryska revolutionen] dömd att bygga socialismen i ett enda underutvecklat och snart helt ruinerat land”.[43] Det är otvivelaktigt så att ekonomin verkligen var i ruiner, men att bygga socialismen under sådana förhållanden var minst sagt problematiskt. För den marxistiska traditionen var det denna sociala och ekonomiska katastrof, snarare än någon ideologiskt motiverad politik, som var den materiella grunden till stalinismens framväxt.

Det finns ingen tvekan om att perioden under den Nya ekonomiska politiken, från 1921 till 1928, såg slutet för både sovjet- och partidemokratin. Men detta slut var varken förutbestämt eller linjärt. Till och med efter rättegången mot SR-arna 1922 talade medlemmar i denna organisation, som hade försökt organisera en militärkupp och mörda Lenin, fritt på fabriken Hammaren och skäran och ställde upp med kandidater till Moskvasovjeten. Under fraktionskampen 1923 fick medlemmar från både majoriteten och minoriteten i den bolsjevikiska centralkommittén tala för sina respektive ståndpunkter i fabrikscellen. Men 1926 var partidemokratin en bluff. Omröstningen på Hammaren och skäran var typisk, med över 400 röster för uteslutning och bara två röster mot. Men hetsen mot oppositionella och anonyma lappar till talaren visar att det var en riggad historia. Sexton av 17 anonyma anteckningar från uteslutningsmötet var antingen mot politbyråns linje eller ville fråga ut de oppositionella.[44]

Tystandet av oppositionen sammanföll med försöket att omvandla partiorganisationen på fabriken till en institution som skulle genomdriva ekonomiska eftergifter och försöka tukta arbetsstyrkan. Men det öppna missnöjet överlevde längre i fackföreningarna än i partiet. Vid en fackförenings-konferens 1926 klagade en arbetare från Hammaren och skäran: ”Företagsadministrationen kör

---

40 Foglesong, *America's Secret War Against Bolshevism, 1917-1920*, University of North Carolina, 1995, s 87, 104. Bara mellan maj och december 1919 levererade USA vapen och annat materiel för 16 miljoner dollar till de vita arméerna.

41 Peter Holquist, *Making War, Forging Revolution: Russia's Continuum of Crisis, 1914-1921*, Harvard University, 2002.

42 Bruce Lincoln, *Red Victory: A History of the Russian Civil War*, Da Capo, 1989, s 281.

43 Hobsbawm, *ibid*, s 5.

44 Murphy, *ibid*, kapitel 5.

omkring i bilar medan kostnadsnedskärningarna görs på arbetarnas ryggar. De lurar och bedrar bönderna och det kallas smytjka [alliansen mellan arbetare och bönder]". I september 1927 kunde partiet inte ens tysta ner missnöjet utanför sina egna led. En rapport klagade på att cellen befann sig i en enda röra: "Den ideologiska situationen i vår cell är usel. Det förekommer incidenter med berusade kommunister. Arbetare trakasserar kommunisterna och deras verksamhet, men de håller tyst. Vi har ingen grupp- eller enskild agitation."

För historiker som har till avsikt att binda ihop punkterna mellan 1917 och stalinismen utgör NEP ett avgörande problem. Det jag försökte illustrera i min studie av fabriken Hammaren och skäran är att det var på verkstadsgolvet som idealen från 1917 slutligen kolliderade med den framväxande stalinismen. Men det fanns också ett mycket pulserande, aktivt och relativt tolerant liv i fabrikerna som var mycket olikt tvånget under den första femårsplanen. Under NEP kunde det höras oliktänkande röster utanför partiets led. Arbetare kunde utöva och utövade faktiskt religion på fabrikerna. Majoriteten av arbetarkvinnorna deltog regelbundet på kvinnomöten eftersom dessa träffar utgjorde ett forum där man kunde höra klagomål och göra något åt dem. De flesta arbetarna var aktiva deltagare i metallarbetarfacket och förväntade med rätta att deras representanter skulle ta itu med deras bekymmer på ett positivt sätt, och lämnade 1924 och 1925 in mer än 13.000 klagomål, varav de flesta löstes till arbetarnas fördel. Långt från att vara en statlig institution som användes mot arbetarna, som den senare skulle bli, såg arbetarna själva den fackliga organisationen som en verklig källa till makt. 1925 var den fackliga organisationen så stark att fabriksdirektören senare skrev att det var de fackliga ombuden – snarare än cheferna – som hade den verkliga makten i verkstäderna.[45]

Trots den ekonomiska katastrofen som orsakades av sju års krig fick arbetarna reallöneökningar, och 1926 nådde deras löner förkrigsnivån. Kort sagt visar bevis från arkiven nu att för en stor del av NEP fick politiska överväganden – en arbetarvänlig politik inom industrin – företräde framför ekonomisk ändamålsenlighet. Diane Koenker hittade liknande belägg för stark facklig organisering i sin nyligen utgivna studie av tryckeriarbetarna. Enligt Koenker hade tryckeriarbetarna under NEP-periodens mitt makt "på fyra nyckelområden: i förhållandet till förmän, disciplinfrågor, betalningssätt och samråd om produktionsprocessen."[46] Jag vill hävda att det är en beskrivning av ett system som är mycket olikt kapitalismen.

Det är också en helt annan bedömning av förhållandena inom industrin under NEP än vad Koenker påstod för ett årtionde sedan, då hon hävdade att den socialism som uppstod ur inbördeskriget "vilade på de statliga organens – tjekans och koncentrationslägrens – makt för att säkerställa att man klarade de centralt beslutade målen och politiken".[47] Det går att använda hur många som fängslas och massterrorn som ett avgörande prov för att bedöma ett samhälle, men amerikanska forskare kanske borde tänka på att använda denna måttstock på ett konsekvent sätt. I själva verket vet vi att den tidiga sovjetstaten fängslade väldigt få arbetare och ett relativt litet antal av sina medborgare. Nyligen publicerade sammanfattningar från GPU, från 1922 till 1928, rapporterar mer än 3.000 strejker men nämner bara sex incidenter där myndigheterna arresterade strejkande arbetare. Antalet personer i fängelse uppgick 1925 bara till dryg 100.000, med en mycket liten minoritet som hade arresterad på grund av politiska brott.[48] I sin studie om Gulag, som fick Pulitzerpriset,

45 *Ibid*, kapitel 3.

46 Koenker, *Republic of Labor: Russian Printers and Soviet Socialism, 1918-1930*, Cornell University. 2005, s 141.

47 Koenker, "Labor Relations in Socialist Russia: Class Values and Production Values in the Printers' Union, 1917-1921", i Lewis Seigelbaum och Ronald Suny (red), *Making Workers Soviet: Power, Class and Identity*, Cornell University, 1994, s 192.

48 Rogovin, *Vlast' i oppozitsij*, Terra, 1992, s 10. Dessa siffror stämmer med *Obsjtjestvo Memorial: Sistema ispravitel'no trudovych lagerie v SSSR*, Spravotjnik, 1998, s 17, som anger att det 1927 fanns 200.000 fångar. J Arch Getty och Oleg Naumov, *The Road to Terror*, Yale University, 1999, s 588, hittade dokument som bevisar att antalet som dömdes av GPU, OGPU och NKVD mellan 1922 och 1926 var litet: 6.003, 4.794, 12.425, 15.995

medger Anne Applebaum motvilligt att det i slutet av 1927 bara fanns 300.000 fängslade sovjetmedborgare och att politiska fångar fram till 1925 hade en speciellt privilegierad ställning. Först på 1930-talet försämrades deras status och blev sämre än vanliga brottslingars.[49] Oleg Chlevniuks mer systematiska studie av Gulag börjar 1929, eftersom, konstaterar han, ”det stalinistiska straffrättsliga systemet formades och befästes på 1930-talet – mer exakt mellan 1929 och 1941.”[50]

Det mest spännande forskningsområdet idag om det tidiga sovjetiska samhället är studierna av nationella minoriteter. Terry Martin gör följande djärva anmärkning:

> Sovjetunionen var världens första imperium med positiv särbehandling. Rysslands nya revolutionära regering var den första av de gamla europeiska fleretniska staterna som tog itu med den växande nationella vågen och svarade med att systematiskt främja de etniska minoriteternas nationella medvetande.[51]

Tyvärr lyckas inte Martin på ett tillräckligt sätt klargöra skillnaden mellan det tidiga sovjetiska stödet till ickeryska nationaliteter och Stalins mer skoningslösa nationella politik.

Vi känner till att man under den första femårsplanen vände ut och in på NEP:s relativa tolerans. På fabrikerna halverades reallönerna samtidigt som arbetarna tvingades arbeta betydligt fler timmar, fabrikskommittéerna som tidigare hade försvarat sina väljare förvandlades till produktivitetsverktyg för fabriksledningen och öppet missnöje tystades obönhörligt. Även om statliga företrädare verkligen arresterade arbetare, så var Stalins favoritvapen mot arbetarklassen – precis som den främste historikern om de sovjetiska arbetarna, Donald Filtzer, hävdade redan för länge sedan – en strategisk användning av mat som ett vapen för att tvinga arbetarna att ansluta sig till olika produktivitetskampanjer.[52] Tack vare Jeffery Rossmans studie av textilarbetarna i Ivanovo vet vi också att det fanns områden med hårt motstånd mot statens offensiv mot arbetarklassen, men det var undantag snarare än regel.[53] Nyligen publicerade topphemliga rapporter från GPU visar att det mullrade av ett pyrande men oorganiserat hat mot den drakoniska stalinistiska arbetspolitiken i hela Sovjetunionen. Lynne Violas studie av kollektiviseringarna visar att situationen var ännu mer instabil på landsbygden. Enbart 1930 ägde det rum 13.754 massoroligheter med väpnat motstånd under vilka två och en halv miljon bönder utkämpade regelrätta strider mot statliga företrädare som skickats ut för att organisera kollektivjordbruk.[54]

Så om vi tittar på de bevis som dykt upp från arkiven och från källor som fanns tillgängliga för länge sedan, ser vi en enorm brist på överensstämmelse mellan data och den riktning som historiografin tagit. *Vad bör göras?* var inte ett antidemokratiskt tillkännagivande av en hierarkisk organisation utan ett dokument som förespråkade politisk frihet och ett praktiskt sätt att erövra den. Bolsjevikerna tillskansade sig inte makten utan tillhandahöll ett ledarskap för en massiv folklig revolt som stödde sovjetmakten. Inbördeskriget hittades inte på av bolsjevikerna utan var en fortsättning på den klasskonflikt som inleddes 1917, och det utvidgades bara på grund av att västmakterna ingrep aktivt. Trots den totala ödeläggelsen efter sju års krig och inbördeskrig kunde sovjetmedborgarna kritisera regimen öppet. De hade rätt att utöva religion, arbetarna hade fortfarande betydande makt i

---

respektive 17.804.

49 Applebaum, *Gulag : de sovjetiska lägrens historia*, Stockholm : Norstedt, 2004, s 20, 40, 50 [i engelska upplagan – öa].

50 Chlevniuk, *The History of Gulag: From Collectivisation to the Great Terror*, Yale University, 2004, s 1.

51 Martin, *The Affirmative Action Empire: Nations and Nationalism in the Soviet Union, 1923-1939*, Cornell University, 2001, s 1.

52 Donald Filtzer, *Soviet Workers and Stalinist Industrialisation*, Pluto, 1988.

53 Rossman, *Workers Resistance Under Stalin: Class and Revolution on the Shop Floor*, Cambridge University, 2005.

54 Viola, *Peasant Rebels Under Stalin: Collectivisation and the Culture of Peasant Resistance*, Oxford University, 1996, s 140.

fabrikerna, 700.000 kvinnor deltog i den proletära kvinnorörelsen, regimen genomförde en gynnsam politik för de nationella minoriteterna, och till största delen lämnades bönderna ifred. Allt detta förändrades naturligtvis under den första femårsplanen, när tolerans och övertalning ersattes av tvång och förtryck på det sovjetiska samhällets alla områden.

Många historiker kanske medger vissa detaljer i dessa spörsmål, men av ideologiska skäl kvarstår ett djupt motstånd mot att dra slutsatsen att det tidiga sovjetsamhället på ett grundläggande sätt skiljde sig från den senare stalinismen. Den nya läroboken från forskarna på Georgetown University, *A History of Russia* [En rysk historia], hävdar till exempel:

> När det gäller kulturell utveckling fanns det en betydande skillnad mellan NEP och de två och ett halvt efterföljande decenniernas blodiga stalinism... men en del av de kommande fasorna – skenrättegångar, läger och avrättningar av oskyldiga människor – existerade redan. Sovjetsystemets struktur med partiets och ideologins makt fanns väl förankrat innan Stalin fick den totala makten, och denna ideologi såg fram mot kollektivisering och ett fullkomligt förverkligande av socialismen och kommunismen.[55]

Det borde inte överraska oss att historiker i väst ännu en gång försöker knyta samman 1917 och stalinismen. Den ideologiskt selektiva återgivningen av den revolutionära perioden är ingen slump. Men historiografins högervridning kunde inte ha ägt rum utan vänsterns relativa svaghet och oförmåga att möta denna utmaning. Jag vill påstå att vår isolering från diskussionen inom huvudfåran delvis är vårt eget fel. Det finns ett litet antal marxistiska historiker som skrivit om den ryska revolutionen – många av oss sitter i detta rum ikväll. Jag skulle vilja föreslå att vi tar de första stegen för att organisera en marxistisk grupp historiker om den ryska revolutionen, för att främja diskussionen om revolutionens problemområden men också för att gå till angrepp mot och utmana de förhärskande trenderna på området. En ny generation aktivister kommer ofrånkomligt att börja ställa frågor om den ryska revolutionen. Vi får inte avträda denna historia till antikommunisterna. Men återigen – vi börjar inte från noll. Vi står på axlarna på en mycket rikhaltig tradition, som det vetenskapliga samfundet trots 16 års tillgång till arkiven fortfarande inte har nått upp till.

55 Catherine Evtuhov, David Goldfrank, Lindsey Hughes och Richard Stites, *A History of Russia: Peoples, Legends, Events, Forces*, Houghton Mifflin, 2006, s 645.